 DOI: 10.17543/ISKKULT.2018.12.3

Váradi Judit[1] – Dragony Gábor[2]

[1] Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar,
[2] Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program

Az egyházi iskolák szerepe a zenei nevelésben

A 2015-ben indított felmérés napjaink zeneoktatásának gyakorlati kérdéseivel foglalkozik. Kiemelten vizsgáljuk a zenével való találkozás módszertanát, az előzenei bemutatók és más kulturális rendezvények extrakurrikuláris lehetőségeit. Az elmúlt évtizedekben a zeneoktatással és annak hatásával nagyon sok kutató foglalkozott. A rendszerváltás után újrainduló egyházi iskolák zenei nevelése, pedagógiai gyakorlata eddig még feltáratlan terület a kutatási palettán. A tanulmány egy eddig kevéssé vizsgált téma elemzésével kutatja az egyházi iskolák szerepét a zenei művészeti nevelés területén összehasonlító elemzésben a nem felekezeti szektorba tartozó iskolák ének-zene oktatásával.

Az egyház szerepe az oktatásban

A zenei nevelésben az egyházi iskolák kiemelt szerepet töltöttek be a történelem folyamán. A középkorban a művészet minden területén szignifikáns volt az egyház befolyása, amely az alkalmazott műfajokat és technikákat is meghatározta, háttérbe szorítva a világi műfajokat. Közoktatásunk is egészen a 18. század végéig csaknem teljes mértékben az egyházak irányítása alatt állt (Jakó és Karasszon, 2015). Magyarországon a 16. században működő latin iskolák énektanítása az egyházi zenét tartotta a zenei műveltség alapjának. A 18. században a katolikus és evangélikus iskolák az egyházi népének tanítása mellett kórusokat működtettek, amelyek többszólamban énekeltek, hangszerjátékot is oktattak és néhol még zenekar is működött. Az első zeneiskolákat a jezsuiták hozták létre alapítványi támogatással. Az intézményekben rendszeres volt a napi éneklés, az ünnepléseken a kórus és a zenekar is részt vett. A 18. század utolsó negyedében az egyházaktól független városi oktatási intézmények és zeneiskolák jelentek meg. A 19. század második felére a zenei élet helyszínei megváltoztak. A főúri kastélyok, városi paloták, valamint a templomok, székesegyházak zenéje mellett a zenei élet vezetését a polgári jellegű kezdeményezések vették át. A 20. században a második világháború ismét törést hozott a magyar zenei életben, jelentősen csökkent a zenét tanulók száma. A politikai változások következtében 1948-49-ben államosították az addig meglévő iskolákat és intézményeket, és ez a rendszer kisebb változásokkal 1990-ig fennállt (Váradi, 2010).

1990 után a rendszerváltást követően a felekezeti szektor újra alakulásának körülményeivel számos tanulmány foglalkozott (Drahos, 1992; Nagy, 2002; Kotschy, 2002; Bacskai, 2008). A rendszerváltás óta eltelt időszakban született szakirodalmak fókuszában a felekezeti iskolák tanulóinak társadalmi háttere, eredményessége, továbbtanulással

kapcsolatos tervei (Pusztai, 2004) a felekezeti iskolák statisztikai mutatói, hozzáadott értékmutatói, identitása (Neuwirth, 2005; Imre, 2005; Kopp, 2005), a felekezeti iskolák tanárainak összetétele, nevelési értékei állnak (Bacskai, 2008). A 2011/2012-es tanévben meginduló új iskolaátadási hullám több kutatót inspirált újabb vizsgálatokra (Morvai, 2014; Pusztai, 2013).

A kodályi elveket követve az ének-zene tanításának általános fejlesztő hatásával magyar és nemzetközi kutatások is foglalkoznak. A kiemelt zenei oktatás jótékony hatását a más diszciplínákhoz köthető készségekre és képességekre több transzfervizsgálat is bizonyította (Kokas, 1972; Bácskai, Manchin, Sági és Vitányi 1972, Barkóczi és Pléh 1978; Hodges 2000). A zenei képességek mérésére szolgáló Seachore-tesztet alkalmazta Laczó (1978-1979) és Dombiné (1992). A zenei képességek szerepét vizsgálja az iskolai tanulás eredményességében Knappek (2002) és Janurik (2008). Az általános iskolai tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének vizsgálata során megállapították, hogy akinek több lehetősége nyílik zenét tanulni közelebb jut a klasszikus zene megértéséhez (Roulston, 2006; Janurik és Pethő 2009; Schmidt 2012). A kiemelt zeneoktatás transzferhatása ugyanakkor a kulturális tőkében mutatkozó különbségeket is kiegyenlíti, lehetőséget biztosítva az esélyegyenlőség megteremtésére (Harris, 1996). Infokommunikációs társadalmunkban az elérhető gazdag médiatartalom válogatás nélkül önti a hallgatóra a különböző zenéket. Az internet és a tömegkommunikáció térhódításával időtől és tértől függetlenedve az elérhető zene korlátlan mennyiségben és minőségben fogyasztható, így a hallgató fogyasztóként jelenik meg (Baudrillard, 1998; Stachó, 2008). Napjaink kutatóinak fókuszában a zenével kapcsolatos magatartás, a zenei ízlésre ható tényezők, a zenei értékrend kialakulásának problematikája áll. (Wheeler, 1985; Dohány, 2012; Hausmann, 2013). A szakirodalom és a korábbi kutatások szerint (Strenáčiková, 2001; Mende és Neuwöhner, 2006) gyermek- és ifjúkorban a klasszikus zenével való találkozások magas száma pozitív érzésekkel összekötve

Magyarországon a 16. században működő latin iskolák énektanítása az egyházi zenét tartotta a zenei műveltség alapjának. A 18. században a katolikus és evangélikus iskolák az egyházi népének tanítása mellett kórusokat működtettek, amelyek többszólamban énekeltek, hangszerjátékot is oktattak és néhol még zenekar is működött. Az első zeneiskolákat a jezsuiták hozták létre alapítványi támogatással. Az intézményekben rendszeres volt a napi éneklés, az ünnepléseken a kórus és a zenekar is részt vett. A 18. század utolsó negyedében az egyházaktól független városi oktatási intézmények és zeneiskolák jelentek meg. A 19. század második felére a zenei élet helyszínei megváltoztak. A főúri kastélyok, városi paloták, valamint a templomok, székesegyházak zenéje mellett a zenei élet vezetését a polgári jellegű kezdeményezések vették át. A 20. században a második világháború ismét törést hozott a magyar zenei életben, jelentősen csökkent a zenét tanulók száma. A politikai változások következtében 1948-49-ben államosították az addig meglévő iskolákat és intézményeket, és ez a rendszer kisebb változásokkal 1990-ig fennállt (Váradi, 2010).

szoros összefüggésben áll a komolyzenei kompetencia kialakításával. A családi közös zenélésnek számító otthoni éneklés, daltanítás manapság nem általános, a kulturális hagyományok továbbadásában az óvoda és az iskola kap hangsúlyos szerepet (Váradi, 2015). Az itt folyó munka minősége és hatékonysága nemcsak kulturális és pedagógiai vonatkozásban, de a személyiségfejlesztés szempontjából is meghatározó (Szabó, 2015). Korábbi kutatásunkban annak felmérése volt a célunk az általános iskola alsó tagozatos diákjai körében, hogy az egyre modernebb technikai eszközök megjelenése, a világháló széles körű használata milyen hatással van a kulturális rendezvények látogatására (Váradi, 2013).

Az oktatásba a politikai változásoktól függetlenül a világi zenei anyag mellett beépültek a vallási tartalmú és szövegű énekek és egyházi műfajok. Nemzetközi kutatások kiemelt figyelmet fordítottak az egyházi tartamú zenék tanításának problematikájára az állami iskolákban (Drummond, 2014). Az egyházi és más fenntartású iskolák zenei nevelésének hasonlóságáról és különbözőségéről azonban még nem készült ismert publikált felmérés.

A kutatás

Az empirikus kutatásra saját fejlesztésű mérőeszközt dolgoztunk ki. A vizsgálat nyolc debreceni iskolára terjedt ki. Az iskolák közül 4 különböző felekezet által működtetett iskola, 4 állami fenntartású (N=270). A diákoknak negyvennégy kérdést állítottunk össze. A felmérésben konvergens és divergens kérdések váltakoztak. A célcsoport a 8-12 éves korosztály volt. Ennek a korosztálynak már megvan a lehetősége arra, hogy művészeti nevelésben részesüljön, megismerje az alapvető zenei fogalmakat, hangszereket, a kottaolvasás alapjait és ismerkedjen a klasszikus zenei művekkel. A kutatás foglalkozik az intézmények technikai ellátottságával, a tanítás körülményeivel, valamint a pedagógiai programok összehasonlításával.

A kutatócsoport által előzetesen megfogalmazott hipotézis:

– Az egyházi iskolák zenepedagógiai gyakorlatában az ének-zene oktatás hangsúlyosabb szerepet kap.
– Az extrakurrikuláris oktatás mint élménypedagógiai tényező az egyházi iskolák mindennapi iskolai gyakorlatában nagyobb arányban jelenik meg, mint a nem egyházi iskolákban.

A kutatás kiértékelése során megvizsgáljuk, hogy az újrainduló egyházi iskolák mennyire tudják betölteni a zenei művészeti oktatásban a történelemben korábban elfoglalt vezető szerepüket. Ezen kívül feltérképezzük, hogy az egyházi iskolákban az extrakurrikuláris oktatás mint élménypedagógiai tényező milyen arányban jelenik meg a nem egyházi iskolák élménypedagógiai gyakorlatához képest.

Az ének-zeneoktatás gyakorlata az egyházi és nem egyházi iskolákban

A különböző típusú iskolákban az ének-zene órák heti óraszáma jelentős eltérést mutat. Míg az állami iskolákban a NAT iránymutatása alapján egy, maximum két ének-zene óra van hetente a tanmenetben minden iskolában, addig az egyházi iskolák mozgástere szélesebb. Ennek okai között kell keresnünk, hogy a diákok a saját egyházuk liturgia rendjéhez igazodva tanulják az egyházi énekeket, zsoltárokat. A táblázat adatai tükrözik a számbeli különbségeket.

1. táblázat. Az ének-zene órák heti óraszáma (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Ének-zene órák száma		
Iskola típusa	Egyházi iskola	Nem egyházi iskola
1-4. Osztály	3; 3; 2/3; 2/4;	2; 2; 2; 2;
5-9. Osztály	1/4; 1/4; 1/4; 1/4;	1; 1; 1; 1;

Azt, hogy az egyházi iskolák zenepedagógiai gyakorlatában hangsúlyosabb szerepet kap-e az ének-zeneoktatás, az egyházi és nem egyházi iskolában tanulók válaszainak összevetésével vizsgáltuk. A 12 releváns kérdésből 7-re kaptunk olyan válaszokat, melyek szignifikáns eredményeket adtak.

Az „Énekórán szoktatok zenét hallgatni?" (amely magában foglalja az élő-, illetve a felvételről történő zenehallgatást) kérdésre összesen 270 tanuló válaszolt, közülük 135-135 egyházi és nem egyházi iskolában tanuló gyermek. Ehhez a kérdéshez a kérdőívben három válaszlehetőség tartozott (soha, néha, sokszor). Az egyházi iskolában tanuló gyermekek közül mindössze 5 gyermek (3,7%) gondolta úgy, hogy soha, 105 gyermek (77,8%) szerint néha, míg 25 tanuló (18,5%) szerint sokszor hallgatnak zenét énekórán. Ezzel szemben a nem egyházi iskolában tanuló gyermek válaszai a következőképpen alakultak: soha – 9 (6,7%), néha – 60 (44,4%), sokszor 66 (48,9%) ($p<0,05$) (1. ábra). Szembetűnő különbségek mutatkoznak az „intézménytípusok" közötti válaszokban. Majdnem kétszer annyian mondták azt a gyerekek a nem egyházi iskolában, hogy soha nem hallgatnak zenét énekórán, mint az egyházi iskolások. A „néha" válasz jelentős mértékben volt több az egyházi tanulóknál, mint a nem egyházi iskolák diákjainál. A „sokszor" választ pedig több, mint kétszer annyian adták nem egyházi tanulók, mint egyházi iskolába járók.

1. ábra. Iskolai zenehallgatás gyakorisága (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

A „Hallgattok-e zenét hangfelvételről énekórán?" kérdésre összesen 266 értékelhető válasz érkezett, ebből 132 egyházi, 134 nem egyházi iskolában tanuló gyermeké. Az előző kérdéshez hasonlóan itt is három lehetőség közül választhattak a kérdőív kitöltői. Az egyházi iskolában tanulók közül 31-en (23,5 %) a *soha*, 94-en (71,2 %) a *néha*, 7-en (5,3 %) pedig a *sokszor* választ adták. Mindez a nem egyházi iskolában tanulók körében: 26 (19,4 %) *soha*, 77 (57,5 %) *néha* és 31 (23,1 %) *sokszor*. ($p=0,000$) (2. ábra) Legnagyobb különbséget a *sokszor* válaszokban láthatunk, közel négyszer akkora a válaszadók aránya a nem egyházi iskolákban, mint az egyházi iskolákban. Mindezek alapján az

rajzolódik ki, hogy az egyházi iskolákban az énekórán a zenehallgatás mint tevékenység és mint szemléltető módszer alacsonyabb gyakorisággal jelenik meg, mint a nem egyházi iskolákban.

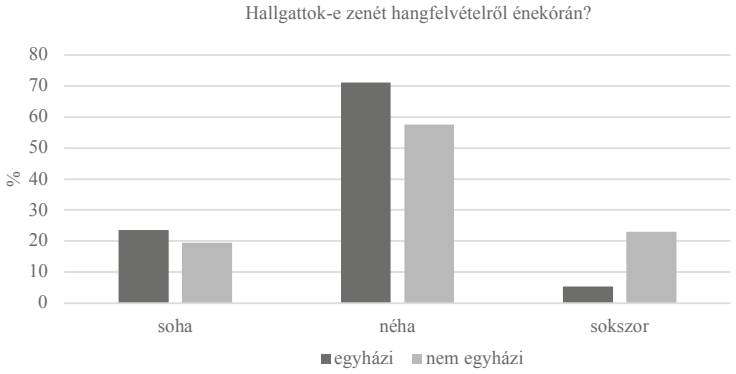

2. ábra. Zenehallgatás hangfelvételről (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Az infrastrukturális háttér feltérképezésével vizsgáltuk, hogy van-e különbség az egyházi és nem egyházi iskolák között abban a tekintetben, hogy a teremben, ahol az énekórát tartják, van-e zongora. Összesen 268 diák válaszolt a kérdésre, köztük 134-134 egyházi és nem egyházi iskolai tanuló. Az egyházi iskolákban 133 tanuló (99,3%) szerint van zongora a teremben, ahol az énekóra zajlik. 1 tanuló (0,7%) nemmel válaszolt, ami statisztikailag ugyan értelmezhető adat, de valószínűleg ezt a kérdést figyelmetlenül töltötte ki a válaszadó. A nem egyházi intézmények tanulói közül 58-an igennel (43,3%), 76-an pedig nemmel (56,7%) válaszoltak (p=0,000) (3. ábra). Az adatok (vagyis a gyermekek emlékezete, figyelme) alapján az egyházi iskolákban minden énekórát olyan tanteremben tartanak, melyben van zongora (és így az „élő" zene hallgatásának is lehetősége), a nem egyházi iskolákban pedig az énekóráknak csak kevesebb mint a fele zajlik zongorával ellátott tanteremben.

3. ábra. Zongora a tanteremben (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Ezt az összefüggést a tanárok szempontjából is felmértük, megkérdeztük, hogy milyen hangszer áll rendelkezésükre a tanítás során. A kettes táblázat plasztikusan ábrázolja, hogy az egyházi iskolák infrastrukturális háttere a hangszerek szempontjából számban és „változatosságban" is jobbnak mondható. Azonosság mutatkozik abban, hogy zongora és furulya mind az egyházi, mind a nem egyházi iskolák pedagógusainak rendelkezésére áll.

2. táblázat. Iskolai infrastruktúra (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

MILYEN HANGSZER VAN A TEREMBEN?		
ISKOLA TÍPUSA	EGYHÁZI ISKOLA	NEM EGYHÁZI ISKOLA
HANGSZER	zongora, ritmushangszerek, metalofon, furulya, ütőhangszerek, elektromos zongora	zongora, furulya, ritmushangszerek, citera

A következő vizsgálandó kérdés az volt, hogy az ének-zenét oktató pedagógus milyen gyakran énekel az énekórán. Az egyházi iskolákban 1 fő jelölte, hogy soha (0,7%), 21 tanuló, hogy néha (15,6%), és 113 gyermek vélte úgy, hogy sokszor énekel a pedagógus az órán (83,7%). A nem egyházi iskolákban 2 tanuló szerint soha (1,5%), 6 fő szerint néha (4,5%), 126 gyermek szerint sokszor énekel a tanár bácsi vagy tanár néni (94%) ($p<0,01$) (4. ábra). Érdekes és nem várt eredmény, hogy a gyerekek szerint a nem egyházi iskolákban a pedagógusok többet énekelnek énekórán, mint az egyházi iskolákban tanítók. Ennek lehetséges oka, hogy az egyházi intézményekben tanító pedagógusok nagyobb figyelmet fordítanak az énekórákon arra, hogy a gyermekek énekeljenek többet.

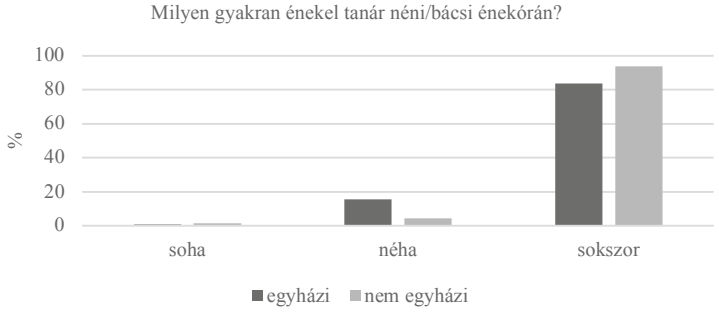

4. ábra. A tanár éneklésének gyakorisága (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Abban is különbség volt a két iskolatípus között, hogy pedagógusaik játszanak-e valamilyen hangszeren az énekórán. Ennél a kérdésnél a 266 válaszadó közül 134-en egyházi, 132-en nem egyházi iskolában tanulnak. Az egyházi iskolákban 123-an válaszoltak igennel (91,8%), 11-en nemmel (8,2%), ezzel szemben a nem egyházi iskolákban csupán 54-en válaszoltak igennel (40,9%), többségük, 78-an (59,1%) pedig nemmel ($p=0,000$) (5. ábra). Az egyházi iskolákban nagyon magas volt az igen válaszok aránya, ez azt is jelentheti, hogy a tanár hangszeres játékával az ottani diákok az órákon több zenei élményben részesülnek, illetve utalhat a pedagógusok nagyobb szakmai–módszertani felkészültségére is.

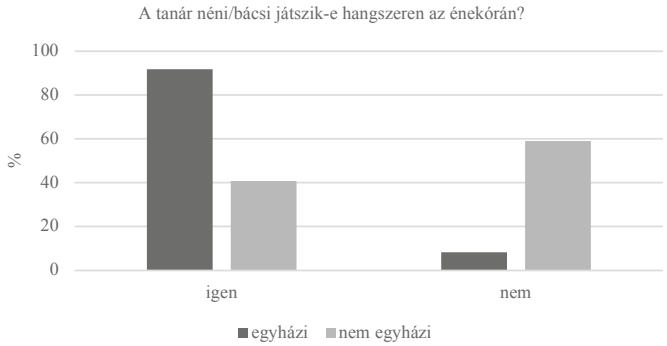

5. ábra. A tanár hangszeres játéka (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Az, hogy milyen hangszeren játszanak az énekórán a tanárok, részben eltér az egyházi és nem egyházi iskolákban. Az erre vonatkozó kérdés a kérdőívben nyitott kérdés volt, a válaszadók a következő hangszereket írták (önállóan, illetve különböző kombinációkban): citera, zongora, furulya, ütőhangszerek/ritmushangszerek (benne: metalofon, xilofon), síp, orgona. Az egyházi iskolában tanulók közül 12-en, a nem egyházi iskolában tanulók közül 81-en nem írtak választ erre a kérdésre (aki az előző kérdésre igennel válaszolt, az itt meg is nevezett legalább egy hangszert). Azzal összefüggésben, hogy a vizsgált egyházi iskolákban lényegesen jobb a termek zongorával való felszereltsége (3. ábra), az egyházi iskolákban 122-en, míg a nem egyházi iskolákban 44-en írták, hogy a pedagógus szokott zongorázni az órán.

Ettől függetlenül mindkét iskolatípusban a zongora a leggyakoribb a használt hangszerek közül. A furulyát közel azonos arányban írták (21, illetve 23 válaszban), a ritmushangszerek és a citera azonban a nem egyházi iskolák énekóráin lényegesen többször kap szerepet. A síp (nem egyházi), illetve az orgona (egyházi) csak 1-1 kérdőíven szerepelt (3. táblázat).

3. táblázat. Milyen hangszereken játszanak a tanárok? (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

HANGSZER MEGNEVEZÉSE	EGYHÁZI	NEM EGYHÁZI
citera	4	22
zongora	122	44
furulya	21	23
ütőhangszerek/ritmushangszerek (benne: metalofon, xilofon)	5	25
síp	0	1
orgona	1	0
nem válaszolt	12	81
összes válaszadó	135	135

A többszólamú éneklés egyszerű formája a kánon éneklése. Összesen 268-an válaszoltak, az egyházi iskolában 14 gyermek (10,4%) szerint soha, 69 tanuló (51,5%) szerint néha, és 51 válaszadó (38,1%) szerint sokszor énekelnek kánont az órán. Ezzel szemben a nem egyházi iskolában 6-an jelölték, hogy soha (4,5%), 105-en, hogy néha (78,3%), 23-an pedig, hogy sokszor (17,2%) (p=0,000) (6. ábra). Ha összeadjuk a „néha” és „sokszor” válaszokat, akkor az derül ki, hogy mindkét „iskolatípusban” nagy arányban alkalmazzák

– még ha eltérő rendszerességgel is – a pedagógusok énekóráikon a közös éneklést mint a zenei nevelés egyik alaptevékenységét.

6. ábra. Kánon éneklése (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az egyházi iskolában a hangszeres játék nagyobb szerepet kap, aminek oka lehet az infrastrukturális háttér jelentős különbsége. Habár a statisztikai eredmények alapján nem állíthatjuk, hogy az egyházi iskolákban egyértelműen hangsúlyosabb szerephez jut az ének-zeneoktatás gyakorlati módszere, mint a nem egyházi fenntartású iskolákban, mégis figyelembe kell vennünk az óraszámokat, amely alapján viszont egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az egyházi iskolákban nagyságrendekkel magasabb óraszámban tanítják az ének-zenét.

Az „Énekelsz-e énekkarban?" kérdésre összesen 270-en válaszoltak, 135-135 egyházi és nem egyházi iskolában tanuló gyermek. Az egyházi iskolában tanulók közül 56-an (41,5%) énekelnek valamilyen énekkarban, 79-en (58,5%) nem. A nem egyházi iskolában tanuló gyermekek közül ezzel szemben csak 30-an (22,2%) jelölték, hogy kórustagok, 105-en pedig, hogy nem azok (77,8%) (p=0,001) (7. ábra) Az egyházi iskolások között közel kétszer akkora a kórustagok aránya, mint a nem egyházi iskolák diákjai között. Az adatok jelentős különbsége utalhat arra, hogy az egyházi iskolák nagyobb hagyománnyal rendelkeznek az iskolai tanórán kívüli zenei nevelésben, kórusok működtetésében.

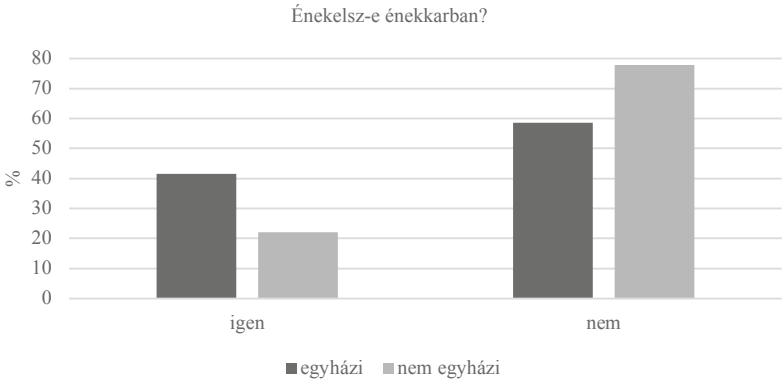

7. ábra. Éneklés énekkarban (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Az extrakurrikuláris oktatás mint élménypedagógiai tényező az egyházi és nem egyházi iskolák mindennapi iskolai gyakorlatában

Feltételeztük, hogy a mindennapi iskolai gyakorlatban az egyházi iskolákban az extrakurrikuláris oktatás nagyobb arányban jelenik meg, mint a nem egyházi iskolákban. Összesen öt ide vonatkozó kérdés esetében kaptunk szignifikáns eredményeket.

A „Voltál-e már hangversenyen?" kérdésre 269 válasz érkezett összesen. A válaszadók közül 135-en tanulnak egyházi, 134-en pedig nem egyházi iskolában. Az egyházi iskolák tanulói közül 123-an (91,1%) igennel válaszoltak, és csupán 12-en (8,9%) nem voltak még hangversenyen. A nem egyházi iskoláknál az arány kiegyenlítettebb, 74 igen (55,2%), 60 nem (44,8%) válasz érkezett a kérdésre (p=0,000) (8. ábra). Az utóbbi adatokat érdemes volna szélesebb mintán is vizsgálni, hiszen az igen válaszok 55,2 százalékos értéke véleményünk szerint magasnak tűnik az „átlag" általános iskolások körében.

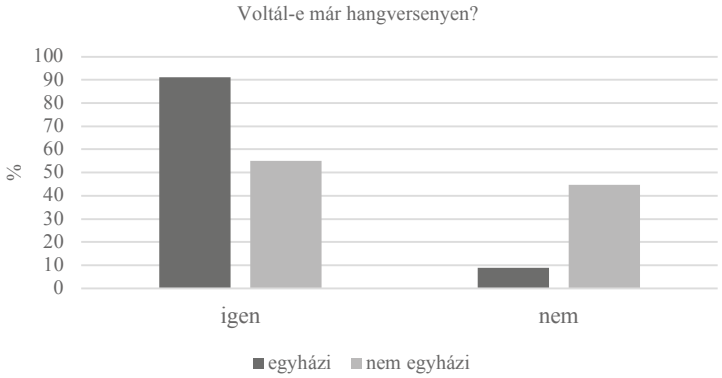

8. ábra. Hangversenylátogatás (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Az eddigi hangverseny-látogatások számára vonatkozó kérdésre összesen 268-an válaszoltak, 135-en az egyházi, 133-an a nem egyházi iskolák valamelyikéből. Szembetűnő a különbség a két szélső értéknél: míg azt, hogy nem volt koncerten, az egyházi iskolákból csak 13 fő (9,6%) állította, addig ez a szám a nem egyházi iskolákban 55 fő (41,4%) – a nem egyházi iskolákban egyébként ezt a választ jelölték meg a legtöbben. Azt, hogy több mint 10 alkalommal látogatott már el hangversenyre, az egyházi iskolákban 44-en vallották (32,6%) – ebben a csoportban ez volt a leggyakoribb válasz –, míg a nem egyházi iskolákból ez csak 23 főre igaz (17,3%) (p=0,000) (9. ábra). Az egyházi iskolák tanulóinak aránya ez utóbbi esetben közel kétszer akkora, mint a nem felekezeti iskolákba járóké.

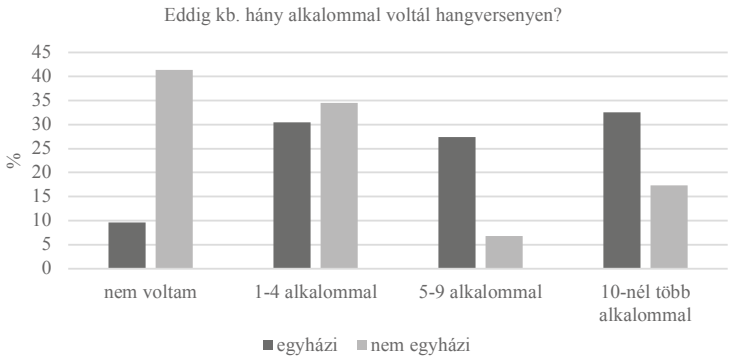

9. ábra. Hangversenylátogatás gyakorisága (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Azt is érdekes tanulmányozni, hogy a válaszadó gyermekek (215) jellemzően milyen társaságban mennek koncertlátogatásra. Az alábbi lehetőségeket adtuk meg: iskolával; szülőkkel; nagyszülőkkel; egyéb rokon, ismerőssel; énekkarral. Az egyházi iskolákból 127, a nem egyházi iskolákból 88 válasz érkezett. Az előző adatokból kitűnik, hogy az utóbbi iskolatípusból kevesebben vettek részt hangversenyen, így az ehhez kapcsolódó kérdésekre nem adtak választ. Legtöbben mindkét csoportnál azt jelölték, hogy az iskolával mennek hangversenyre legtöbbször, az arány azonban eltérő: az egyházi iskolákban ezt 63-an állították (49,6%), a nem egyháziban pedig 75-en (85,2%). A nagyszülőkkel, illetve az egyéb rokonnal, ismerőssel választ mindkét csoportban elenyésző számban jelölték meg mint leggyakoribb társaságot (1-1, illetve 1-0 esetben). Az énekkarral való hangverseny-látogatások az egyházi iskola esetében jelentősnek mondhatók ennek a kérdésnek a vizsgálatakor, hiszen 36-an is ezt írták válaszul (28,3%), illetve a szülőknek is jelentős befolyásuk van: 26 gyermek (20,5%) velük jár leggyakrabban koncertre. A nem egyházi iskolákban ezzel szemben kevésbé játszik fontos szerepet az énekkar ebben a kérdésben, csak 5-en döntöttek emellett (5,7%), és a szülőkkel (elsődlegesen) csak 7 gyermek jár (8%) hangversenyre (p=0,000) (10. ábra). Az eredmények itt arra utalhatnak, hogy a korábbi magas koncertlátogatási arányban a nem egyházi iskolában tanuló diákok esetében az iskolának van rendkívül nagy, fontos és elismerendő szerepe.

10. ábra. Kivel volt hangversenyen? (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

A koncertlátogatási szokásokat nemcsak mennyiségi, hanem minőségi aspektusból is megpróbáltuk összevetni a két intézménytípus tekintetében. A „minőségi" szempontot egyrészt úgy vizsgáltuk, hogy arról kérdeztük a gyermekeket, szeretnek-e hangversenyre

járni. Erre a kérdésre érvényes válasszal 196-an feleltek, 122-en az egyházi, 74-en a nem egyházi iskolákból. Az egyházi iskolákban tanulók közül 30-an (24,6%) nagyon szeretnek hangversenyre járni, a nem egyházi iskolákban ez a szám 19 (25,7%). Az egyházi iskolákban 10 olyan gyermek van, aki kifejezetten nem szeret hangversenyre járni (8,2%), a nem egyházi iskolákban 7-en vallották ugyanezt (9,5%) ($p<0,05$) (11. ábra). A gyerekek kb. negyede nagyon szeret hangversenyre járni mindkét „iskolatípusban", és nagyjából egyforma arányban nem szeretnek közülük hangversenyre járni. Ez tehát lehet független attól, ki melyik iskolába jár, ez lehet kifejezetten koncertpedagógiai módszertani kérdés.

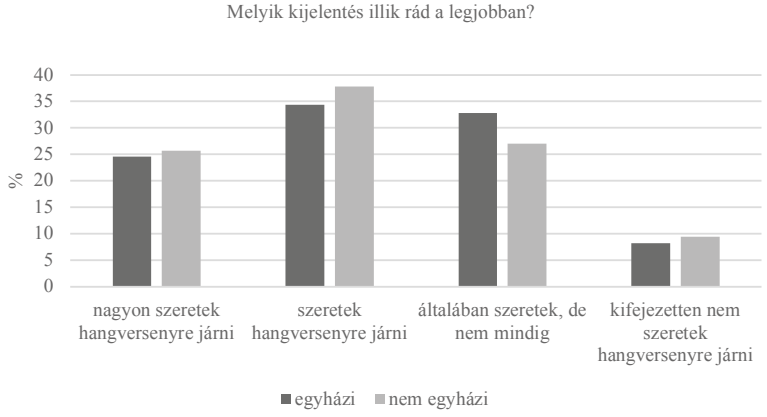

11. ábra. Hangversenylátogatás kedveltsége (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Az érzelmi viszonyulásra vonatkozó másik kérdésre (amelyben arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulók, hogy érzik magukat a hangversenyeken) összesen 195-en válaszoltak, 122-en az egyházi, 73-an a nem egyházi iskolákból. Pozitívum, hogy mindkét csoportból azok voltak többen, akik nagyon jól érzik magukat: az egyházi iskolákban 71-en írták ezt (58,2%), míg a nem egyházi iskolákban 53-an (72,6%). Passzívak voltak, semleges („semmi különös") válasszal az egyházi iskolákban 46-an (37,7%), a nem egyházi iskolákban 18-an (24,7%). Nem szeretik a hangversenyeket az egyházi iskolában 5-en (4,1%), a nem egyházi iskolákban 2-en (2,7%) ($p=0,000$) (12. ábra).

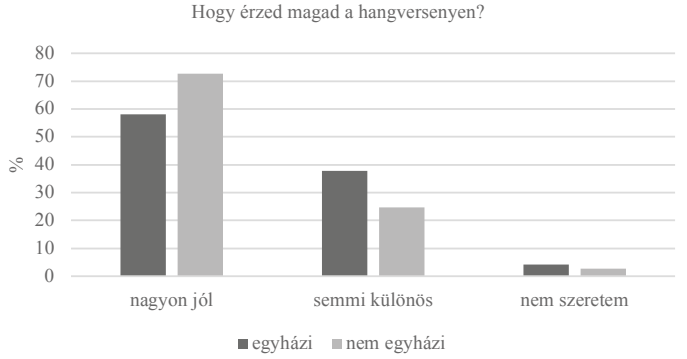

12. ábra. Hangversenylátogatás érzelmi megnyilvánulása (Forrás: Saját szerkesztés, 2017)

Összegzés

A kutatás kiértékelésénél megállapítottuk, hogy az egyházi és állami iskolákban is érvényesül a zenei művészeti oktatásban az élményszerű, élményt nyújtó gyakorlati oktatás, mindkét intézménytípusban hallgatnak zenét a tanulók énekórán, az eltérés az óraszámokban és a gyakoriságnak a válaszadók szubjektív megítélésében van.

Az infrastrukturális háttér feltérképezésével kiderült, hogy az egyházi iskolák jobban ellátottak számban és „változatosságban" hangszerekkel, az énektermek nagy százalékában van zongora, az ének-zene tanárok tudnak hangszeren játszani, és az egyházi iskolákban szignifikánsan gyakrabban és többféle hangszert használnak a tanítás során. Kiemelkedően magas a pozitív eredmény arra vonatkozóan, hogy az ének-zene tanárok milyen gyakran énekelnek az órán. Az egyházi iskolában jelentősen többet énekelnek kánonban, ami a többszólamú éneklés előkészítése, de a kánonéneklés a nem egyházi iskolákban is alkalmazott zenei nevelési alaptevékenység. Meglepő az eredmény, hogy az egyházi iskolában a gyermekek kevesebb mint fele énekel énekkarban, habár ez még mindig jelentősen magasabb, mint a másik iskolatípusban. Ez utóbbi okait az egyházi oktatás hagyományában kell keresnünk.

Megvizsgálva a két iskolatípus szerint az extrakurrikuláris tényezők szerepét megállapíthatjuk, hogy az egyházi iskolai tanulók több mint 90 százaléka már volt élőzenei hangversenyen, amiben az iskola mellet az énekkarnak és a szülőknek is jelentős szerepe van. Az állami iskolák tanulói kevesebb alkalommal, de jellemzően iskolai szervezéssel látogatják a hangversenyeket. Az eredmények ismeretében megállapíthatjuk, hogy egyházi iskolák – szintén hagyományaiknak megfelelően – nagyobb hangsúlyt fektetnek a zenei művészeti nevelésre mind kurrikuláris, mind extrakurrikuláris színtéren. Az ének-zene órák gyakorlati oktatását jelentősen kellene erősíteni a tanári bemutatás, szemléltetés módszerével, a gyerekeknek élményt nyújtó tanári énekléssel és hangszeres játékkal, és a szintén élményeket adó közös éneklés lehetőségének megteremtésével minél több alkalommal. A koncertpedagógia élménypedagógiai vonatkozásban nem maradéktalanul tölti be szerepét, ennek erősítése azonban nemcsak a pedagógusok feladata és felelőssége, hanem a koncerteket

Az infrastrukturális háttér feltérképezésével kiderült, hogy az egyházi iskolák jobban ellátottak számban és „változatosságban" hangszerekkel, az énektermek nagy százalékában van zongora, az ének-zene tanárok tudnak hangszeren játszani, és az egyházi iskolákban szignifikánsan gyakrabban és többféle hangszert használnak a tanítás során. Kiemelkedően magas a pozitív eredmény arra vonatkozóan, hogy az ének-zene tanárok milyen gyakran énekelnek az órán. Az egyházi iskolában jelentősen többet énekelnek kánonban, ami a többszólamú éneklés előkészítése, de a kánonéneklés a nem egyházi iskolákban is alkalmazott zenei nevelési alaptevékenység. Meglepő az eredmény, hogy az egyházi iskolában a gyermekek kevesebb mint fele énekel énekkarban, habár ez még mindig jelentősen magasabb, mint a másik iskolatípusban. Ez utóbbi okait az egyházi oktatás hagyományában kell keresnünk.

szervező és adó művészeké, közösségeké, intézményeké. A pedagógusnak abban van nagy szerepe, hogy a tanulók életkorának megfelelő extrakurrikuláris alkalmakat találjon, és felkeltse tanítványai kedvét, érdeklődését a klasszikus zene iránt.

Irodalom

Bacskai, K (2008). Református iskolák tanárai. *Magyar Pedagógia, 108*(4), 359–378.

Bácskai E., Manchin R., Sági M. és Vitányi I. (1972). *Ének-zenei iskolába jártak.* Budapest: Zeneműkiadó.

Barkóczi I. & Pléh Cs. (1978). *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kecskemét: Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet.

Baudrillard, J. (1998). *The Consumer Society. Myths and Structures.* London: Sage Publications. DOI: 10.4135/9781526401502

Dombiné Kemény Erzsébet (1992). A zenei képességeket vizsgáló standard tesztek bemutatása, összehasonlítása és hazai alkalmazásának tapasztalata. In Czeizel E. & Batta A. (szerk.), *A zenei tehetség gyökerei*. Budapest: Mahler Marcell Alapítvány – Arktisz Kiadó. 207-248.

Drummond, T. (2014). Singing over the Wall: Legal and Ethical Considerations for Sacred Music in the Public Schools. *Music Educators Journal, 101*(2), 27-31. DOI: 10.1177/0027432114547083

Dohány, G. (2012). Assessment of music literacy among secondary students In Dombi Józsefné & Maczelka Noémi (szerk.), *Liszt-Mahler tanulmánykötet*. Szeged: SZTE JGYPK Művészeti Intézet Ének-zene Tanszék. 21-129.

Drahos P. (1992). Katolikus iskolák az államosítás után. *Educatio, 1*(1), 46-64.

Guth, P. (2006). The Importance of Music Education. http://education.more4kids.info/23/the-importance-of-music-education/ Utolsó letöltés: 2017. 07. 03.

Hausmann Kóródy A. (2013). A középiskolások zenei ízlése. *PedActa, 3*(2), 1-12.

Harris, C. E. (1996): Technology, Rationalities, and Experience in School Music Policy. *Arts Education Policy Review, 97*(6), 23-32. DOI: 10.1080/10632913.1996.9935082

Hodges, D. A. (2000). Implications of Music and Brain Research. *Music Educators Journal, 87*(2), 17–22. http://www.jstor.org/stable/3399643 Utolsó letöltés: 2017. 07. 03. DOI: 10.2307/3399643

Imre A. (2005). A felekezeti középiskolák jellemzői a statisztikai adatok tükrében. *Educatio, 14*(3), 475–491.

Jakó, J. és Karasszon, D. (2015). Iskola és egészség, *Iskolakultúra, 25*(9) http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21619. Utolsó letöltés: 2017. 07. 03.

Janurik M. (2008). A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában. *Magyar Pedagógia, 108*(4), 295-320.

Knappek R. (2002). Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermekek általános és individuális fejlődésére. In: *Hang és lélek.* Budapest: Magyar Zenei Tanács. 95-108.

Kokas K. (1972). *Képességfejlesztés zenei neveléssel.* Budapest: Zeneműkiadó.

Kopp E. (2005). Református középiskolák identitása a tanárok és diákok véleménye tükrében. *Educatio,14*(3), 554–573.

Kotschy B. (2002). *Új egyházi iskolák Magyarországon. Az egyházi iskolák 10 éve.* Budapest: Oktatási Minisztérium. 145-163.

Laczó Z. (2002). Zenepedagógia és társadalom. In: *Hang és Lélek*. Budapest: Magyar Zenei Tanács.

Mende, A. és Neuwöhner, U. (2006). Wer hört heute klassische Musik? – Musiksozialisation, E-Musik-Nutzung und E-Musik-Kompetenz. *Das Orchester Magazin (Mainz, Schott), 54*(12), 10-14.

Morvai L. (2014). Pedagógusok a fenntartóváltás után. Egyházi iskolává válással kapcsolatos pedagógus-továbbképzések Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. In Pusztai G. & Lukács Ágnes (szerk.), *Közösségteremtők*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 225-249.

Nagy P. T. (2002). Egyház és oktatás a rendszerváltás évtizedében *Educatio, 11*(1), 73-95.

Neuwirth G. (2005). A felekezeti iskolák eredményességi és „hozzáadott érték" mutatói. *Educatio, 14*(5), 502–518.

Pethő V. & Janurik M. (2009). Waldorf iskolába járó és általános tantervű tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének összehasonlító elemzése. *Iskolakultúra Online, 19*, 24-41. http://misc.bibl.u-szeged.hu/45538/1/iol_2009_001_024-041.pdf Utolsó letöltés: 2017. 07. 03.

Pusztai G. (2004). *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón.* Budapest: Gondolat Kiadó.

Pusztai, G. (2013). Expansion, Systematization and Social Commitment of Church-run Education in Hungary. *Hungarian Educational Research Journal (HERJ), 2*(4), 1–15. DOI: 10.14413/herj.2013.01.04.

Roulston, K. (2006). Qualitative Investigation of Young Children's Music Preferences. *International Journal of Education & the Arts, 7*(9), 12.

Schmidt, P. (2012). What We Hear Is Meaning Too. *Philosophy of Music Education Review, 20*(1), 3-24. DOI: 10.2979/philmusieducrevi.20.1.3

Stachó L. (2008). Ének, öröm és haszon a Kodály-módszerben. *Parlando, 50*(2) 21-28.

Strenáčiková, M. (2001). Mimoškolské hudobné aktivity učiteľov 1. stupňa ZŠ. [Out-of-school Activities in Elementary School Teachers]. In *Hudobno-pedagogické interpretácie,* zborník z medzinárodnej konferencie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Pedagogická fakulta. 153-156.

Szabó N. (2015). A digitális kotta mint tananyag. *Iskolakultúra, 25*(11), http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2015/11/05.pdf 53-74. Utolsó letöltés: 2017. 07. 03. DOI: 10.17543/iskkult.2015.11.53

Váradi, J. (2010). How to educate an audience to acquire a taste for classical music. *PhD-értekezés.* Jyväskylä. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24968/9789513938987.pdf?sequence=1 Utolsó letöltés: 2017. 07. 03.

Váradi J. (2013). Felmérés a kulturális rendezvények látogatottságáról, valamint a gyermekek zenei ízlésére ható tényezőkről és zenei ízlésvilágukról. *Parlando,* 3, 3-21.

Váradi J. (2015). Közönségnevelés, élmény-koncert-élmény beépítése a köznevelésbe. In Maticsák S. (szerk.), *Tanulmányok a levelező és részismereti tanárképzés tantárgy-pedagógiai tartalmi megújításáért – ének-zene, zenepedagógia, rajz – és vizuális kultúra*. Debrecen: University Press. 137-162. http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet/kiadvanyok/muveszetek.pdf Utolsó letöltés: 2017. 07. 03.

Wheeler, B. L. (1985). Relationship of Personal Charateristics to Mood and Enjoyment after Hearing Live and Recorded Music and to Musical Taste. *Psychology of Music, 13*(2), 81-92. DOI: 10.1177/0305735685132002

Absztrakt

Empirikus kutatásunk napjaink zeneoktatásának gyakorlati kérdéseivel foglalkozik. Vizsgáljuk az egyházi iskolák szerepét a zenei művészeti nevelésben összehasonlítva a nem felekezeti iskolák ének-zene oktatásával. Megállapítottuk, hogy az egyházi és állami iskolákban is érvényesül az élményszerű zenei művészeti gyakorlati oktatás. Az egyházi iskolák jobban ellátottak hangszerekkel, az ének-zene tanárok tudnak hangszeren játszani és a tanulók jelentősen többet énekelnek kánonban. Az egyházi iskolai tanulók több mint 90 százaléka már volt élőzenei hangversenyen, ebben az iskolának, az énekkarnak és a szülőknek is jelentős szerepük van. Az állami iskolák tanulói kevesebbszer, jellemzően iskolai szervezéssel látogatják a hangversenyeket.

Megállapíthatjuk, hogy egyházi iskolák nagyobb hangsúlyt fektetnek a zenei művészeti nevelésre kurrikuláris és extrakurrikuláris színtéren is. Az ének-zene órák gyakorlati oktatását jelentősen kellene erősíteni, a koncertpedagógia élménypedagógiai vonatkozásban nem tölti be maradéktalanul szerepét.